

HANNA KUPŚ ▶▶

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2465-5170>

Spojrzenie na chińską sztukę abstrakcyjnego malowania tuszem

[recenzja książki *Breaking the Ink: Abstract Ink Art in Mainland China*]

A look at the Chinese art of abstract ink painting

[book review *Breaking the Ink: Abstract Ink Art in Mainland China*]

Взгляд на китайское искусство абстрактной живописи тушью

[рецензия книги *Breaking the Ink: Abstract Ink Art in Mainland China*]

Sztuka abstrakcyjna rozwinęła się w Chinach pod wpływem czynników Szewnętrzných, tj. nurtów artystycznych, które zaczęły napływać z Zachodu w latach 80. ubiegłego wieku (s. 16). Popularny za granicą abstrakcjonizm spotkał się wśród chińskich krytyków z raczej chłodnym przyjęciem. Widziano go między innymi jako odejście od konwencjonalnych koncepcji piękna, ślepe kopiowanie zachodnich wzorców czy ucieczkę od rzeczywistości (s. 18–20). Mimo wspomnianych uprzedzeń, sztuka niefiguratywna rozwija się w Chinach w niezakłócony sposób, a rosnącą liczbę trudniących się nią artystów rozumieć można jako przejaw jej rozwoju i różnorodności w kulturze (s. 37). To właśnie jednemu z jej przejawów, sztuce abstrakcyjnego malowania tuszem, poświęcona została, stanowiąca przedmiot niniejszej recenzji książka Danieli Zhang Czirákovej, zatytułowana *Breaking the Ink – Abstract Ink Art in Mainland China*¹.

¹ Publikacja została wydana w ramach grantu VEGA 2/0053/20. Wsparcie finansowe zapewniła Słowacka Akademia Nauk.

Monografia podzielona jest na pięć głównych rozdziałów, które dodatkowo poprzedzono wyczerpującym wprowadzeniem i podsumowano krótkimi wnioskami. Oprócz tego w pracy zawarto także podziękowania, notę odautorską i przedmowę, a także właściwą dla prac naukowych bibliografię oraz indeks, który ułatwia nawigowanie w gąszczu użytych w tekście nazwisk. Jako pierwsze postawione zostało pytanie o zasadność terminu „sztuka abstrakcyjna” w odniesieniu do niektórych trendów, które wytworzyły się w Chinach na początku lat 80. Pretekstem dla takich rozważań są przytoczone przez Zhang Czirakovą negatywne opinie chińskich krytyków na temat sztuki niefiguratywnej. Przeprowadzona przez autorkę polemika w połączeniu z krótkim zarysem dotychczasowych opracowań poświęconych współczesnemu malarstwu tuszem w Chinach dowodzą, że określenie to jest zasadne, a nawet, że koncepcja abstrakcji nie jest kulturze chińskiej zupełnie obca, znajduje bowiem swoje przejawy już w starożytnych poglądach na temat sztuki.

Pierwszy rozdział monografii poświęcony został źródłom rozwoju abstrakcyjnego malarstwa tuszem w Chinach kontynentalnych. Dyskusję na ten temat autorka rozpoczęła od wskazania silnego związku sztuki malowania tuszem z tożsamością kulturową Chińczyków oraz wynikających z niego ograniczeń. Zhang Czirakova zaznacza, że jakkolwiek przejawy abstrakcjonizmu pojawiły się w malarstwie chińskim dopiero w drugiej połowie XX wieku, tak odejście od wiernego odwzorowania zastanej rzeczywistości odnaleźć można, do pewnego stopnia, również w sztuce okresu starożytnego. Dowodzi tego, opisując postępującą mniej więcej od czasów dynastii Tang subiektywizację malarstwa monochromatycznego, a także przedstawiając wpływy starożytnej teorii sztuki i wysoce rozwiniętej w Chinach kaligrafii na twórczość współczesnych artystów.

Kolejny rozdział kontynuuje rozpoczęty wcześniej wątek inspiracji, którymi kierują się chińscy twórcy abstrakcyjnego malarstwa tuszem. Przenosząc nas w czasy współczesne, Zhang Czirakova opisuje, jakie wpływy wywarły na artystów kontynentalnych dzieła współczesnych malarzy tajwańskich, hongkońskich oraz japońskich. Szczególnie interesujące wydaje się być nakreślone tu oddziaływanie sztuki z Tajwanu i Hongkongu. Zachodnie nurty, takie jak awangarda czy modernizm pojawiały się tam już od lat 50. i niemal trzy dekady później stały się istotnym impulsem twórczym

dla abstrakcjonistów malujących tuszem w Chinach. Istotnym źródłem natchnienia dla współczesnych kontynentalnych twórców jest również japońska kaligrafia awangardowa. Powstała po II wojnie światowej forma sztuki sposób ekspresji odnajduje w dynamicznych pociągnięciach pędzla, uniemożliwiających nieraz rozpoznanie kreślonych w ten sposób znaków.

Rozdział trzeci dotyczy początków abstrakcyjnego malarstwa tuszem w Chinach kontynentalnych. Zhang Czirákova wskazuje na pierwsze próby zerwania z tradycją przez ruch Nowej Fali '85 (ang. '85 New Wave). Zainspirowani dokonaniem zagranicznych twórców artyści zaczęli wprowadzać do malarstwa tendencje nieobecne dotychczas w tradycyjnych chińskich dziełach, szczególnie awangardę. Zmiany te dotknęły również malarstwo tuszem. Autorka wymienia i opisuje najważniejszych przedstawicieli opisywanego nurtu, którzy zdecydowali się odejść od utrwalonych technik i wzorców. Byli to m.in. Wang Gongyi, Gu Wenda, Xu Bing i Yang Jiechang. Poza tym osobny podrozdział poświęcono również ruchowi Nowych Literati (ang. the New *Literati*), którzy reformę malarstwa tuszem próbowali przeprowadzić na gruncie panującej tradycji. Ze względu jednak na to, że sztuka tego typu nie miała wpływu na rozwój abstrakcyjnego malarstwa tuszem, nie poświęcono jej w publikacji zbyt wiele uwagi.

Z końcem lat 80. artyści chińscy po raz pierwszy wyszli poza dotychczasową skłonność naśladowania zachodnich technik i trendów, nowych kierunków rozwoju, szukając we własnym kręgu kulturowym. Tendencję tę uosabiał Ruch Eksperymentalnego Tuszu i Lawowania (ang. Movement of Experimental Ink and Wash), któremu poświęcono rozdział czwarty monografii. Zhang Czirákova opisuje tu m.in. początki powiązanej z nim działalności, w tym twórczość jego założyciela Zhang Yu oraz wkład, który wniosły dzieła artystów, takich jak m.in. Yan Binghui, Shi Hu i Shi Guo. W kolejnym podrozdziale autorka wskazuje na wyzwania i problemy, którym czoła stawić musieli należący do ruchu twórcy, w tym przede wszystkim ich przemyślenia co do użycia pędzla i technik wywodzących się z kaligrafii. Zróznicowanie poglądów na ten temat zostało przedstawione na przykładzie podejścia prezentowanego przez Liu Zijiana, Zhanga Hao, Chen Tiejuna czy Wei Qingjiego. Analizę Ruchu zamyka podsumowanie jego dokonań od 2000 roku do końca trwania w 2009 roku, w tym ważnych wystaw i publikacji, a także twórczości m.in. Li Huashenga, Liu Yiyuana, Zhang Jina czy Pan Ying.

Piąty rozdział monografii opisuje ewolucję abstrakcyjnego malarstwa tuszem od drugiej dekady XXI wieku, a więc po ogłoszeniu zakończenia działalności przez Ruch Eksperymentalnego Tuszu i Lawowania. Zhang Cziráková wskazuje tu na powstawanie nowych, interesujących nurtów artystycznych. Analizę rozpoczyna od maksymalizmu (ang. Maximalism) oraz ruchu *Yi Pai*, które zapoczątkowane przez Gao Minglu, osiągnęły sukces w promocji chińskiego abstrakcjonizmu za granicą. Następnym odłamem opisywanym przez autorkę jest fałszywa kaligrafia (ang. False calligraphy lub Forged calligraphy) – wywodząca się z Japonii forma sztuki, która stanowi pomost pomiędzy abstrakcyjną kaligrafią a malarstwem niefiguratywnym. Zhang Cziráková zwraca tu również uwagę na działalność artystów „dziwnych i niezależnych” (ang. „weird and independent” artists), w tym Wang Ningmina, Wei Liganga czy Wang Donglianga. W kolejnej części autorka skupia się natomiast na twórczości artystów mieszkających częściowo poza granicami Chin, którzy działalność rozpoczęli po opuszczeniu ojczyzny. Tworzone przez nich dzieła wyrażają skomplikowane emocje, których ich autorzy doświadczają na obczyźnie. Ostatni podrozdział dotyczy najświeższych dokonań artystów związanych ze sztuką abstrakcyjnego malowania tuszem, szczególnie powołanego do życia w 2018 roku przez Xia Kejuna nurtu neomodernizmu (ang. Neo-modernism).

Jak podkreśla Zhang Cziráková, publikacja stanowi pierwsze tak wszechstronne i wyczerpujące angielskojęzyczne podsumowanie na temat abstrakcyjnej sztuki malowania tuszem w Chinach kontynentalnych. W trakcie wieloletnich badań, przeprowadzonych w dużej mierze w Państwie Środka, autorka miała styczność z wieloma artystami należącymi do wspomnianego nurtu, co w połączeniu z dobrym przygotowaniem merytorycznym (Zhang Cziráková studiowała na Centralnej Akademii Sztuk Pięknych w Pekinie) pozwoliło na wnikliwe zrozumienie tej nieprzystępnej dla wielu formy sztuki. Widoczna na kartach książki fascynacja abstrakcją niepozbawiona jest analitycznego podejścia. Opisy poszczególnych artystów i ruchów uzupełniono interesującymi objaśnieniami na temat źródeł, inspiracji oraz cech charakterystycznych abstrakcyjnego malarstwa tuszem w Chinach. Zrozumienie tematu ułatwione jest ponadto licznymi reprodukcjami dzieł sztuki, które autorka wykorzystała za zgodą galerii, kuratorów czy samych twórców. Praca stanowi zatem

wartościowe uzupełnienie wydanych dotychczas publikacji poświęconych współczesnej sztuce chińskiej.

O ile zasadnicza struktura monografii jest poprawna, tak często niejasnym zdaje się być porządek ustanowiony w samych rozdziałach. Problematyczne są liczne powtórzenia oraz niezbyt przejrzysta hierarchia zawartych informacji. Jednym z przykładów tego typu przeszkód są niektóre ustanowione na początku pracy konwencje, w tym reguły dotyczące chińskiego zapisu nazwisk oraz dat życia omawianych artystów. Informacje te pominięto tam, gdzie wspomniani są oni tylko pokrótce. Przytacza się je natomiast dopiero przy szerszej analizie ich twórczości. To niepotrzebne rozróżnienie sprawia, że szczególnie dla odbiorców nieobeznanych z tematem utrudniona staje się identyfikacja twórców oraz pełen ogląd ich artystycznej działalności. Wymienione powyżej uwagi nie powinny jednak przekreślać wartości recenzowanego tekstu, który z całą pewnością można polecić pasjonatom współczesnej sztuki chińskiej, kulturoznawcom czy sinologom.

DR HANNA KUPŚ

Centrum Języka i Kultury Chińskiej
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Fosa Staromiejska 3, 87-100 Toruń
hanna.kups@umk.pl

Bibliografia

- Zhang Cziráková, D. (2020). *Breaking the Ink – Abstract Ink Art in Mainland China*. Bratislava: VEDA, Publishing House of the Slovak Academy of Sciences.